

Advies aan Provinciale Staten		Uw contactpersoon S. Neeskens AD/STG
Tbv Statenvergadering d.d.	01-02-2021	Doorkiesnummer +31 235145282 neeskenss@noord-holland.nl
Commissie NLG		
Datum commissievergadering	11-01-2020	
Onderwerp: Voordracht Voedselvisie		21 januari 2021 1 18

Advies commissie NLG:

De *Voordracht Voedselvisie* als bespreekstuk wordt doorgeleid naar PS van 1 februari 2021

Uittreksel van het concept-verslag NLG 08-06-2020:

4.a Voedselvisie

De **voorzitter** dankt alle 11 sprekers voor hun inbreng.

Schorsing van 15.03 uur tot 15:05 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft de Statenleden het woord voor hun inhoudelijke bijdrage.

Eerste termijn

De heer **Smaling** (SP) vindt het een leuk om over dit onderwerp te spreken, daar hij zich naast zijn Statenlidchap met dergelijke vraagstukken bezighoudt in Wageningen. Hij is ook betrokken bij een voedselsysteemtop van de Verenigde Staten die later dit jaar zal plaatsvinden. De analyse die voorligt, heeft zijns inziens een goed analytisch niveau. De basis voor de discussie ligt er. De heer Smaling meent echter wel dat de Voedselvisie op allerlei punten nader uitgewerkt moet worden. Een aantal zaken behoeft nog enige aandacht:

- Het eerste is dat er gewerkt wordt met vier doelgebieden: economie, ecologie, ruimte en sociaal. In de voedselsystemenliteratuur komt men het begrip "ruimtelijk" eigenlijk niet tegen, maar wel zaken als gezondheid, voedselkwaliteit, voedingswaarden, voedselveiligheid en dergelijke. Deze punten op het vierkant mist de heer Smaling nog enigszins. Zijns inziens zou daar nog goed naar gekeken moeten worden. Het raakt natuurlijk ook de inwoners c.q. consumenten van Noord-Holland, maar dat blijft thans een beetje buiten beeld.

- Een voedselsysteem is niet hetzelfde als een voedselketen. Bij een voedselsysteem komt meer kijken dan de negen schakels die in de keten genoemd worden. In Noord-Holland is sprake van een gemengde bevolking. Naast de Hollandse keuken zijn er bijvoorbeeld ook de Turkse, Marokkaanse, Franse, Syrische en Italiaanse keuken. Deze horen allemaal bij het voedselsysteem. Als men het holistisch wil aanpakken, moet derhalve ook daarnaar gekeken worden.
- Waar kan de provincie de wortel hanteren en waar de stok? Rondom voedsel en landbouw is heel veel gereguleerd, om te beginnen door de EU. De EFSA gaat bijvoorbeeld over het al dan niet toelaten van bepaalde producten uit het buitenland. Voorts bepalen grote wereldhandelsketens wat men eet en koopt. Ook nationaal kunnen heel veel dingen niet, omdat men vastloopt op mededingingswetgeving. De heer Smaling verneemt graag van de gedeputeerde welke stok de provincie niet heeft, omdat die op hogere besluitniveaus ligt. En wat kan de provincie wél afdwingen? Wat kan zij wél sanctioneren? True pricing wellicht? Heeft de provincie medestanders in andere provincies of gemeenten waarmee zij richting het Rijk of wellicht nog verder een lobby kan starten?
- De heer Smaling houdt heel erg van dieren en koeien, maar gelet op de internationale belasting van het klimaat is grootvee veruit de grootste groep die bijdraagt aan de broeikasgassen. Het betreft niet de kippen, de geiten en zeker niet de vis. Binnen die diergroepen zijn derhalve allerlei afwegingen en trade offs mogelijk.
- Ten slotte zou de heer Smaling ervoor willen waken dat enkel gedacht wordt in win-winsituaties. In voedselsysteemanalyses afwegingen betekent winst op een van de vier hoeken veelal het verlies op een andere. Zoek dus goed naar de synergiën.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Smaling bekend is met het onderzoek, onder andere in Oxford, waarin heel stellig wordt gezegd dat elk soort dierlijk product altijd veel minder duurzaam is op allerlei aspecten -- niet alleen op basis van emissies maar ook qua watergebruik -- dan een willekeurig plantaardig product?

De heer **Smaling** (SP) meent dat in de Westerse wereld de consumptie van dierlijke producten veel te hoog ligt. In ontwikkelingslanden is die echter veel te laag. In vis zitten bestanddelen die niet zo snel uit plantaardige producten kunnen worden gehaald. Het is dus echt wel nodig dat er bepaalde dierlijke consumptie plaatsvindt, maar niet in de mate waarin het op dit moment in dit deel van de wereld plaatsvindt.

Statenlid **Kostic** (PvdD) roept de heer Smaling op om zich wat meer te verdiepen in de plantaardige eiwitten. Eigenlijk kan men alle voedingsstoffen uit planten halen.

De heer **Smaling** (PvdD) is erop tegen om dierlijke producten te verbieden. Het moet zijns inziens wel minder.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt GS voor het opnemen van de opmerkingen en suggesties die het CDA heeft aangedragen naar aanleiding van de 80%-versie van de Voedselvisie. Het is waardevol dat GS ook het citaat van Adam Smith hebben meegenomen dat "de landbouw, de voedselteelt, de grondslag van de rijkdom van een land vormt". Men moet niet lichtvaardig denken over de beschikbaarheid van voldoende voedsel. Veel van onze voorouders hebben honger gekend. Ook nu is honger nog niet verbannen uit deze wereld. Voedsel is en blijft dus belangrijk.

Het CDA worstelt nog wel met het uitgangspunt in de Voedselvisie dat het doel is dat in 2030 natuurinclusieve landbouw de standaard is. Wat bedoelen GS daar nu precies mee? Is het realistisch en verstandig om dat als hoofddoel van deze visie te stellen? Het CDA vindt het stimuleren van lokale afzet en streekproducten zeker een goede zaak. Hoe gaat gedeputeerde dat precies aanpakken? Realiseert zij zich dat

alleen het promoten van streekproducten niet afdoende is voor het behoud van afzet van de Noord-Hollandse telers tegen een goede prijs zodat ze ook duurzaam kunnen blijven telen? Noord-Hollandse groentebedrijven leveren onder andere via VZ gesneden groenten aan grote supermarktketens door heel Nederland. Hoe kijken GS daartegen aan in het licht van deze Voedselvisie? Voor het behoud van een duurzaam voedselsysteem is het belangrijk dat het betaalbaar is, maar ook dat er verdienmodel is voor de producent. In de Visie staat dat de provincie met het Rijk gaat lobbyen bij supermarkten om gezonde, duurzame producten goedkoper te maken. Hoe gaan GS dan tegelijkertijd werken aan een verdienmodel voor de producenten? Kan gedeputeerde dat schetsen? Een transitie inzetten zonder een verdienmodel lijkt het CDA niet verstandig.

De heer **Cardol** (GL) dankt alle sprekers. Het is hoopgevend dat dit thema zo veel mensen met zulke mooie bijdragen mobiliseert. Er staan vandaag drie stukken op de agenda die alle van groot belang zijn voor natuur, biodiversiteit en milieu. Daarmee zijn ze doorslaggevend voor het welzijn en de gezondheid van al het leven op aarde. De heer Cardol kan het niet beter zeggen dan in het Masterplan biodiversiteit: *"Hoe meer soorten verdwijnen, hoe sterker hele ecosystemen zullen veranderen. Er komt een punt dat een eenmaal ingestort systeem niet meer hersteld kan worden. De aantasting van onze ecosystemen is dus niet alleen een bedreiging voor de natuur, maar ook een bedreiging voor de basis van ons leven."*

Het gaat vandaag dus niet alleen over natuur en landbouw, maar ook over de manier waarop wij omgaan met de planeet en over de samenhang tussen ons maatschappelijk en economisch systeem. Het is daarom goed als er tussen de drie betrokken portefeuilles -- natuur, landbouw en water -- en de ambtelijke organisatie misschien nog nauwer samengewerkt gaat worden.

De heer Cardol is heel blij dat de Staten de stukken al in een vroeg stadium hebben kunnen bespreken, zodat er breed input op geleverd kon worden op de 80%-versies van de Voedselvisie en het Masterplan, en thans op het Waterprogramma dat nog in een vroege fase verkeert. De heer Cardol maakt de gedeputeerde hiervoor complimenten.

Wat de Voedselvisie betreft, is het duidelijk dat de voedsel- en landbouwtransitie nog deels onontgonnen terrein is. Het verschil in de mate van concreetheid tussen het Masterplan biodiversiteit en de Voedselvisie is daardoor aanzienlijk. Desondanks is de GroenLinks-fractie heel blij met onderhavig stuk, waar zij ook in de coalitiebesprekingen zo op heeft gehamerd. Het is goed om te zien dat de winst tussen de 80%-versie en de onderhavige versie aanzienlijk is. Kortom, er is geluisterd en tot het laatste moment hard gewerkt. Dat blijkt ook uit de uitgebreide beantwoording van de vele technische vragen.

Uroloog Bas Bloem waarschuwt in een onlangs verschenen artikel voor een nieuwe pandemie van neurologische aandoeningen, zoals de ziekte van Parkinson. Die pandemie wordt veroorzaakt door de opstapeling van gifstoffen in het milieu. Deze stoffen zijn voor een flink deel afkomstig uit de landbouw, deels via het voedsel, maar natuurlijk ook uit andere sectoren. Het is wederom een stevige indicatie voor de noodzaak en urgentie van de landbouwtransitie. Het is derhalve goed om te blijven beseffen dat de voedselproductie afhankelijk is van de natuur. Het is heel goed dat de provincie zich in deze Visie niet beperkt tot de landbouw. Het raakt het volledige voedselsysteem, de gehele keten van boer tot consument. Wat nu fout gaat, is niet de schuld van de boeren. Zij worden gedwongen te werken tegen te lage voedselprijzen. Dit leidt tot rationalisering van de productie, schaalvergroting en bulkproductie. GroenLinks wil naar een systeem waarin de gezondheid van mens en dier het uitgangspunt is en dieren geen productiemiddelen ten dienste van de mens zijn. De enorme veestapel is onhoudbaar voor het klimaat, de natuur en de gezondheid van mensen, alsmede voor het welzijn van dieren. Voor een toekomstbestendige landbouw moet de veestapel gehalveerd worden en moet er een einde komen aan de bio-industrie. Dat betekent een heel nieuw voedselsysteem met nieuwe verdienmodellen voor boeren.

GroenLinks wil niet terug naar het verleden. Sterker nog, de transitie is een innovatieproces om te komen tot een houdbare en gezonde voedselproductie. Het behelst precisielandbouw en misschien ook wel de inzet van drones en robots, alsmede heel nieuwe productiemethodes. Voorts behelst het de productie en vermarkting van nieuwe kwaliteitsproducten en andere eiwitproductie, nieuwe distributiemethodes en een omwenteling in de hele sector van ondersteuning en financiering. Er is haast geboden. Men staat thans nog aan het begin. Men moet ook kijken naar andere innovatieprocessen. Hoe worden omstandigheden gecreëerd waarin nieuwe ideeën kunnen groeien? Hoe kan innovatie worden aangejaagd? Hoe geeft men ruimte aan nieuwe productiemethoden en nieuwe producten? Hoe kan men voorlopers op het schild heffen? Welke rol kan de provincie daarin spelen? Deze Visie is nog niet erg concreet op de instrumenten. Het is derhalve goed dat er een uitvoeringsplan volgt.

GroenLinks kan zich vinden in de analyse in de Voedselvisie en stemt in met de doelen. Zij draagt nog enkele suggesties aan die een plek zouden kunnen krijgen in het uitvoeringsplan.

- GroenLinks roept op om het Aanvalsplan Grutto een plek te geven in de Voedselvisie. Het aanvalsplan gaat uit van een robuust verdienmodel voor boeren door langjarige beheercontracten, kortingen op de pacht prijs, lagere waterschapslasten en hoger melkgeld. Dit is een goede stap in de transitie en de provincie heeft hier ook instrumenten voor.
- Het tweede punt is een oproep aan de gedeputeerde Zaal om samen met collega Rommel nog eens goed te kijken naar de mogelijkheden voor een Groen Grondfonds. Dit kan op veel punten een voordeel opleveren. In andere provincies zijn er al goede ervaringen mee. GroenLinks hoort graag hoe de gedeputeerde hierover denkt.
- De Visie bevat nog weinig RO-instrumenten. GroenLinks overweegt hierover in PS een motie in te dienen. De provincie is nu al aan de slag met de 2.0-versie van de Omgevingsverordening, dus nu is het moment om daarin de consequenties van de Voedselvisie te bepalen.
- GroenLinks denkt dat er grote kansen liggen in de productie van plantaardige eiwitten. Zij zou graag een of twee projecten opgenomen willen zien in de uitvoeringsagenda om plan-based food een impuls te geven. In de Verenigde Staten is al een enorme markt op dit punt ontstaan; dat is ook mogelijk in Nederland en in de provincie Noord-Holland.
- Het laatste voorstel van GroenLinks betreft de relatie tussen stad en platteland. De grote afstand tussen stad en platteland wordt duidelijk door het grote onbegrip tussen boeren en burgers. De heer Cardol heeft in PS en de commissie NLG al vaker gewezen op het nut van gebiedscoöperaties. Deze zouden niet alleen kunnen helpen bij het verkorten van de ketens, maar bijvoorbeeld ook bij de aanpak van de stikstofproblematiek. Gebiedscoöperaties waarin producenten en consumenten elkaar vinden, kunnen een grote bijdrage leveren aan een nieuwe relatie tussen de boeren en burgers. De heer Cardol heeft samen met mevrouw Kapitein (D66) een notitie opgesteld over gebiedscoöperaties. Wellicht kan daar met de commissie nog een keer apart over gesproken worden. GroenLinks bereidt ook een motie voor om hier direct mee aan de slag te gaan.

Tot zover de voorstellen die wat GroenLinks betreft in de uitvoeringsagenda een plaats zouden moeten kunnen krijgen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Cardol het met haar eens is dat de Voedselvisie een kaderstellend stuk is en dat dit het moment is om heldere kaders mee te geven? Wat voorts specifiek ontbreekt, en waar de heer Cardol terecht naar verwees, is de intensieve veehouderij en de noodzaak om de dieren anders te behandelen en de krimp in te zetten. Zou de heer Cardol een voorstel van de Partij voor de Dieren kunnen steunen om boeren te helpen de intensieve veehouderij, juist ook in Noord-Holland, geleidelijk af te bouwen?

De heer **Cardol** (GL) is het met Statenlid Kostic eens dat de Visie nog erg breed is en name op de uitvoering nog niet voldoende concreet is gemaakt. In die zin is er zeker verbetering mogelijk. De visie is inderdaad kaderstellend. De heer Cardol meent dat het in deze fase misschien wel goed is dat die ruimte nog redelijk breed is. Hij is er derhalve nog niet onmiddellijk van overtuigd dat het nu al op alle punten veel concreter zou moeten zijn. Hij ziet wat dat betreft uit naar de uitvoeringsagenda.

De heer Cardol heeft de intensieve veehouderij in de voorbereidingen naar de 80%-visie een aantal malen ingebracht. Hij is het uiteraard met Statenlid Kostic (PvdD) eens dat er in Nederland een enorme slag gemaakt moet worden qua inkrimping van de veestapel en afschaffing van de bio-industrie. Het zal echter lastig zijn om dat in de provincie Noord-Holland te realiseren. De heer Cardol is benieuwd naar de voorstellen van de Partij voor de Dieren en zal op basis daarvan bekijken of GroenLinks ermee kan instemmen om het op dit moment al zo concreet te maken.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) geeft aan dat de Partij van de Arbeid reeds in 2015 het Manifest Biologische Landbouw heeft opgesteld. Dit werd indertijd door gedeputeerde Talsma aangeboden aan de toenmalige staatssecretaris Economische Zaken en Landbouw, Sharon Dijksma. In de commissie NLWM van 3 december 2018 heeft de PvdA een discussienota "Gezonde voeding toegankelijk voor iedereen" besproken, waarmee de toenmalige fractiegenoten Sandra Doevendans en Rina van Rooij een voorschot namen op het belang van goede voeding voor iedereen. In 2020 is vanuit het lokale bestuur van de PvdA het visiestuk "Aan tafel met Sicco, voedselzekerheid in de 21e eeuw" verschenen.

Er is reikhalzend uitgekeken naar voorliggende Voedselvisie. Een flink aantal onderwerpen uit voornoemde stukken staat ook in voorliggende Voedselvisie. Dat is mooi. De Visie is daarmee een uitgebreide beschrijving van hetgeen allemaal gebeurt tussen de uier en een glas melk op de ontbijttafel, of tussen de volle grond en onze dinertafel. Mevrouw Jellema is het met sommige sprekers wel eens dat de letterlijke beeldvorming in het visiestuk, oftewel de iconografie, heel erg veeteeltgericht is. Wellicht kan daar nog iets aan gebeuren. De Voedselvisie is opgeroepen in motie 93 van november 2019. Daarin stond dat belanghebbenden, dus ook burgers en inwoners, hun inbreng moesten hebben. Deze inbreng komt vooral terug in de beantwoording van de technische vragen. Voorts stond in de motie dat de Voedselvisie zou moeten aansluiten bij de visie van het Rijk. Mevrouw Jellema weet echter niet wat de rijksvisie behelst en vindt het derhalve lastig om het langs die meetlat te houden. Kan de gedeputeerde daar wellicht nog iets over zeggen?

De voorliggende Voedselvisie is uitgebreid maar tevens nogal instrumenteel en vanuit een zeer economisch standpunt beredeneerd en geschreven. De afnemer, de consument, komt nauwelijks aan bod, hetgeen jammer is. Mevrouw Jellema verwijst in dat kader naar de discussienota van december 2018 "Gezonde voeding toegankelijk voor iedereen".

Het sociale aspect in de Voedselvisie wordt gecoverd door de navolgende alinea: "*Er is in 2030 meer maatschappelijke waardering (ook financieel) voor de agrarische sector, vanuit de wisselwerking tussen boer*

en burger en stad en platteland en de bewustwording van de effecten van voedselproductie op de omgeving." De PvdA heeft echter een andere connotatie bij "sociaal", namelijk dat die goede voeding bereikbaar, vindbaar en betaalbaar zou moeten zijn voor iedereen in de provincie. Biologische of gezonde producten zijn nog altijd fors duurder dan reguliere producten. Bovendien ligt ongezonde voeding in de schappen van de winkels nog altijd veel gemakkelijker voor het grijpen dan gezonde voeding. Mevrouw Jellema zou daarover graag wat meer lezen in de Voedselvisie.

Er zijn technische vragen gesteld, ook bijvoorbeeld over hoe de voedingsconsument in de Voedselvisie tot zijn recht komt. Daarin schrijven GS dat zij het zullen beleggen bij het Rijk en bij de partners van Voedsel Verbindt. Waarom gaat de provincie daar niet zelf actiever mee aan de slag?

Tot slot heeft mevrouw Jellema drie vragen:

- Is gedeputeerde voornemens om in de Voedselvisie een nadrukkelijker plaats voor de consument in te ruimen?
- De groene organisaties vragen om meer sturing vanuit de provincie. Zijn GS voornemens deze te verschaffen?
- Komt er nog een uitgebreider uitvoeringsprogramma over de Voedselvisie?

De heer **De Wit** (VVD) prijst het college voor het feit dat het zich heeft laten inspireren door Adam Smith, een duidelijk moreel en economisch denker. De VVD gelooft dat specialisatie, zoals Smith daarvan de voorbeelden beschreef in een markteconomie, de basis is voor een krachtig en optimaal voedselsysteem. De VVD vindt dan ook dat kringlooplandbouw op een zo laag mogelijke schaal nagestreefd moet worden, zodat het economisch en ecologisch optimaal is om het niveau van het individuele bedrijf of de regio te ontstijgen. Voedsel is namelijk een internationaal product waarin Nederlandse bedrijven, zeker ook de Noord-Hollandse, en kennisinstellingen een belangwekkende rol spelen als het gaat om de kwaliteit van voedsel, bescherming tegen misoogsten en impact van de productie op de natuur.

De VVD is het college erkentelijk voor het verwerken van haar inbreng op het punt van de bedrijfsopvolging en het aantrekkelijk maken van de agrarische sector voor jong talent. Mensen maken immers nog altijd het verschil, ook in de voedselketen. De VVD ziet de brede support onder de Nederlandse bevolking voor de eerste boeren acties in 2019 als een blijk van waardering voor deze mensen. Ook dat is onderdeel van de genoemde maatschappelijke discussie zoals verwoord in de Voedselvisie.

In het kader van specialisatie is natuurinclusieve landbouw voor de VVD niet voor alle bedrijven in alle regio's de standaard, ook niet in 2030. Bovendien ontbreekt de basis voor een dergelijke standaard. Hoe staat de provincie er immers nu voor en wat is ervoor nodig om die standaard bedrijfseconomisch te realiseren? De VVD wil niet dat de provincie de rol van ondernemer gaat overnemen en gaat beoordelen welk bedrijfsmodel beter is. De ambitie van de VVD is het stimuleren van natuurinclusieve en secundaire landbouw, zo veel als mogelijk. Zo leest de VVD ook de Omgevingsvisie 2050. Kunnen GS deze interpretatie van de Omgevingsvisie bevestigen?

Het consumentengedrag vormt een rode lijn door de Voedselvisie. Het einde van de keten is immers medebepalend voor wat er daarvoor gebeurt. Daarom vraagt de VVD de gedeputeerde welk percentage van de Noord-Hollanders op dit moment duurzaam consumeert uit de korte keten. Wat is ervoor nodig om dat percentage te verhogen naar 25% in 2030, zoals de ambitie voorschrijft? Wat moet daarin de rol van de

provincie zijn? Volgens de VVD bepalen mensen immers uiteindelijk zelf wat ze eten op basis van het aanbod dat in de markt te verkrijgen is en de bereidheid en mogelijkheid om daarvoor te betalen. Wat de VVD betreft moet de focus in de implementatie of de uitwerking van de Voedselvisie dan ook liggen op drie punten:

- Het stimuleren van kennisoverdracht tussen ketenpartijen;
- Het onderzoeken van nieuwe verdienmodellen en bijbehorende randvoorwaarden, met name voor de agrarische productie;
- Het investeren in concrete praktische projecten, voortkomend uit initiatieven vanuit de keten die bijdragen aan de missie die in de Voedselvisie wordt gesteld aangaande circulaire landbouw.

De VVD vindt dat de Voedselvisie vol ambitie is geschreven. Het is belangrijk die te toetsen aan de realiteit van alle ketenpartijen. Kan de gedeputeerde aangeven hoe de gesprekken met de agrarische sector zijn geweest bij de totstandkoming van deze Visie? Hoe is die input verwerkt in deze visie?

Om impact te kunnen maken, mede in het licht van bovenstaande vragen over focus, wil de VVD het college oproepen om over deze Visie en de implementatie ervan in de praktijk door te praten met alle relevante sectoren, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen, waaronder ook de grote, soms internationale spelers die de provincie Noord-Holland huisvest, zoals het bedrijf Seed Valley, de voedselverwerkende industrie en transporteurs. Kunnen GS toezeggen en aangeven op welke onderwerpen dit contact in de uitwerking zal plaatsvinden? Hoe frequent krijgen PS daarvan een voortgangsrapportage?

De heer **Koyuncu** (DENK) bedankt GS en iedereen die aan het realiseren van de Voedselvisie heeft bijgedragen, alsmede de sprekers voor hun bijdrage. Er staan heel mooie doelen in de voordracht, zoals het stimuleren van de agrarische sector en alle ketenpartijen richting een regeneratieve landbouw, een kringlandbouw en een korte keten. Het is echter een uitdaging om dit gelijktijdig te realiseren met een eerlijk verdienmodel waarmee alle partijen tevreden zijn.

In de voordracht is voorts aandacht voor verandering bij consumenten. De consument is de grootste voedselverspiller. In de Voedselvisie staat dat de band met de boer en het voedsellandschap helaas verloren is gegaan. De heer Koyuncu herkent dat in zijn omgeving te weinig mensen zijn die bijvoorbeeld hun voedselproducten direct bij de boer om de hoek kopen. Ook de mate waarin men kiest voor voedsel op basis van herkomst valt tegen. Hier moet verandering in komen. Daar hebben alle partijen een verantwoordelijkheid. De heer Koyuncu hoort graag van GS op welke manieren de verbinding tussen consument en boer weer hersteld gaat worden.

Er zijn twee tijdshorizonnen, een tot 2024 en een tot 2030. Tot 2024 lijkt het vooral te gaan om beleidsmatige oplossingen. Klopt dit? Zijn GS tevreden met sec beleidsmatige oplossingen in de huidige bestuursperiode? Echte veranderingen lijken namelijk pas daarna te komen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) spreekt namens haar fractie dank uit aan alle sprekers, in het bijzonder de jongeren. Nog nooit heeft de stem van de jongeren zo sterk en zo luid in het hart van de provincie geklonken. Hun oproep en die van andere sprekers is duidelijk. De Partij voor de Dieren roept GS en ook PS op om hier gehoor aan te geven. Het is namelijk nu of nooit. Ook voor partijen als GroenLinks, D66 en de PvdA is het echt tijd om de daad bij het woord te voegen en het voorstel van de PvdD te steunen om de afbouw van intensieve veehouderij en van het aantal dieren als een van de doelen in de Visie op te nemen.

Begin 2020 was in het Provinciehuis een onderzoeker van Oxford University te gast met een heel duidelijke

boodschap: landbouw is een sleutel voor de aanpak van biodiversiteit, stikstof, klimaat, landschap, waterkwaliteit, gezondheid en dierenwelzijn. Door meer te sturen richting plantaardig en minder dierlijke eiwitten kunnen in een keer veel problemen worden aangepakt. Hoewel een deel van de cruciale transitie in de Voedselvisie zit, zoals de plantaardige en natuurinclusieve transitie, en dierenwelzijn wel genoemd wordt, is het te versplinterd. De visie bevat te weinig kaders en is te weinig doelgericht. Er mist een onderlinge samenhang met zaken als bodemdaling, klimaataanpak en stikstofaanpak. De Voedselvisie en het Masterplan biodiversiteit verwijzen naar elkaar, maar er worden geen heldere doelen gesteld en duidelijke kaders geschetst om knelpunten in samenhang aan te pakken, terwijl de eerder aangenomen motie hier wel echt om vroeg.

Er is ook een gebrek aan integrale visie wat betreft visserij. In de Voedselvisie staat immers dat Nederland behoort tot de vijf grootste visproducenten van Europa behoort. Toch doet deze Voedselvisie helemaal niets met visserij of het welzijn van vissen. Het wordt misschien hoogstens genoemd als een manier om de kringloop te sluiten. Maar zelfs dan wordt geweigerd om kritisch te kijken of het wel de beste manier is om de kringloop te sluiten. De Partij voor de Dieren zal hier een motie op indienen. Dit is niet de manier om naar de gehele voedselketen en het dierenwelzijn te kijken.

De landbouw in 2030 natuurinclusief en circulair maken is een mooi doel uit de Omgevingsvisie van een aantal jaren terug. Op dit tempo en met de huidige gebiedsprocessen die vaak niet of nauwelijks lopen, kan het echter nog heel lang duren. Dat kan niet de bedoeling zijn. De Partij voor de Dieren zal derhalve een motie indienen voor het instellen van een transitieteam. Dit team moet de regie voeren, voor samenhang zorgen, focus houden en ervoor zorgen dat het maximale uit de provinciale inzet op de voedsel- en landbouwtransitie wordt gehaald. Het betreft een team dat de gebiedsgerichte processen aanjaagt, duidelijke kaders meegeeft, het tempo erin houdt en de boeren en ondernemers helpt bij de transitie. De provincie kan ook samenwerken met bestaande initiatieven, zoals Green Protein Alliance en ProVeg.

Een tweede punt is eigenlijk het ruimtelijke punt. "Ruimte" wordt vaak geïnterpreteerd als iets om voedsel meer ruimte te bieden. De landbouw heeft thans zo'n 60% van de grond in gebruik. 60% daarvan wordt op haar beurt weer gebruikt voor het verbouwen van veevoer. Dat kan veel efficiënter via plantaardige eiwitteelt. Statenlid Kostic zou daar graag meer reflectie op willen. Het is essentieel om hierin ook het thema dierenwelzijn mee te nemen. Vooralsnog weigeren GS hier iets over te zeggen en verwijzen zij naar het Masterplan biodiversiteit. Daarin wordt er echter heel weinig over gezegd.

Ten slotte is het belangrijk om complete doelen te stellen. De Partij voor de Dieren doet hiertoe een aantal suggesties:

- De intensieve veehouderij is een doodlopende weg. In Noord-Holland is deze niet al te groot, zodat het makkelijker kan worden afgebouwd. De PvdD roept GS op om het er als een doel in te zetten, bijvoorbeeld tegen 2025, en de boeren daarbij te helpen. Noord-Holland kan eventueel samen met andere provincies een transitiefonds invoeren. Dat scheelt heel veel in de maatschappelijke kosten die de intensieve veehouderij met zich meebrengt (miljarden per jaar).
- Nederland heeft de hoogste emissie van broeikasgassen, methaan en stikstofdioxide per hectare landbouwgrond. Dat is meer dan vier keer het gemiddelde van de EU-27. De PvdD stelt voor om expliciet verbinding te maken met doelen als het realiseren van stikstofreductie (minimaal volgens de adviezen van de commissie-Remkes).
- Stel ook duidelijke doelen voor verduurzaming van sierteelt en grastuinbouw en voor het gebruik en

uitfaseren van landbouwgif. Natuurlijk kan de provincie niet overal invloed op uitoefenen, maar zij kan wel haar best doen.

- Stel ook tussendoelen voor de natuurinclusieve landbouw. Onder meer het CDA merkte terecht op dat de huidige doelen en definities te vaag zijn. Werk het verder uit en stel tussendoelen, zodat men er naartoe kan werken. Biologische landbouw zou al een mooie focus zijn.

Je zou bijvoorbeeld ook het doel kunnen stellen om een bepaalde hoeveelheid hectaren aan eiwitteelt te gebruiken voor menselijke consumptie. Die 60% landbouwgrond die nu vooral gebruikt wordt voor het verbouwen van veevoer, is immers gewoon verspilling van grond en voedsel.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) wijst erop dat op pagina 4 van de Voedselvisie staat dat het Planbureau voor de Leefomgeving aangeeft dat de vraag om anders te produceren, zoals kringlooplandbouw en het eten van meer plantaardige eiwitten en natuurinclusieve landbouw, moeilijk is waar te maken door het huidige verdienmodel van de agrarische sector. Een complex aan relaties, afhankelijkheden en contracten maakt verandering taai, onzeker, duur en uitdagend. De belangrijkste vraag is natuurlijk welk doel hiermee gediend wordt. Waarom moet alles op de schop worden genomen met alle mogelijke gevolgen van dien voor de boeren, de economie en voedselzekerheid? Het antwoord op deze vraag is helaas voorspelbaar: klimaatdwinging en tekentafelnatuur. Sommige mensen beweren zelfs met droge ogen dat de veestapel invloed zou hebben op het klimaat. Niet alleen wil men bepalen hoe men kookt, maar ook wat men eet. Recentelijk is er zelfs een poging gedaan om te bepalen wat de veestapel mag eten. Deze poging is gelukkig weer teruggetrokken.

Men wil de natuur geen vrijheid geven. Men wil bepalen welk plantje en welke boom waar wel of niet mag groeien. Men wil gewoon voor Onze-Lieve-Heer spelen. Alles en iedereen moet wijken voor de duurzaamheidsdrammers. De Partij voor de Vrijheid zal de dag zegenen dat er een einde komt aan deze waanzin. Het klimaatrealisme ondervindt ernstige hinder van de dagelijkse portie leugens die over de bevolking wordt uitgestort.

Het klimaat is dusdanig complex dat niemand op deze planeet er iets vanaf weet. Zo kent de heer Van Tiggelen bijvoorbeeld geen enkele toepassing van CO₂ om warmte vast te houden. Hij kent uitsluitend de toepassingen bij de fabricage van professionele koelapparatuur. Onder andere het Deense bedrijf Danfoss maakt hier gebruik van. Op het aantonen van significante invloed van de mens op het klimaat staan diverse financiële beloningen, die niemand echter claimt. Kennelijk kan niemand het aantonen.

Gesteld wordt dat de veehouderij het grootste aandeel heeft in de stikstofcrisis, die in de ogen van de PVV niet bestaat. 6,6 deeltjes per miljard deeltjes in de atmosfeer betreft ammoniak. Deze ammoniak is niet eens allemaal afkomstig van de agrarische sector. Een gedeelte komt ook gewoon aanwaaien via zee. De PVV ziet de crisis gewoonweg niet. Bovendien zijn er diverse methodes om de uitstoot aan de bron af te vangen, niet alleen uit de lucht maar ook uit de mest zelf. Recentelijk is in Delft weer een uitvinding gedaan. Hiervoor is echter heel weinig aandacht. Er is geen jacht gaande op de stikstof, maar op de boeren en hun land. De PVV ervaart dit als hinderlijk.

Volgens de Voedselvisie zou de huidige manier van voedsel produceren, distribueren, verwerken en consumeren in toenemende mate maatschappelijke discussies opleveren omdat het milieu, de bodem, het klimaat, de omgeving, de gezondheid en het verdienmodel van de agrarische ondernemer zelf onder druk zouden staan. De PVV was verbaasd om dit te lezen, omdat volgens haar nooit echt sprake is geweest van een normale maatschappelijke discussie. De maatschappij wordt op zo goed als alle vlakken overspoeld met berichtgeving dat de aarde verloren gaat en men vooral minder vlees moet eten. Het opdringen van de eigen

eetgewoonten aan anderen, tot in de kantine van het Provinciehuis aan toe, is typisch iets voor de groene drammers.

Het standpunt van de PVV is als volgt. Zij ziet geen noodzaak en urgentie om het voedselsysteem op de schop te gooien, al helemaal niet op basis van uitgangspunten die met klimaat en natuur te maken hebben. Volgens de PVV zijn dit immers niet-bestaande problemen. De mens is niet bij machte om het klimaat te beïnvloeden. De stikstofcrisis is uit de lucht komen vallen door een uitspraak van de Raad van State. Deze crisis bestaat niet in de fysieke wereld.

Het is niet zo dat de PVV de gehele Voedselvisie per definitie slecht vindt. Het voorkomen van voedselverspilling is een goede zaak, evenals het waarborgen van dierenwelzijn en het bevorderen van het gebruik van regionale producten. Dit zijn allemaal prima zaken. Over het geheel genomen steunt de PVV de Voedselvisie echter niet.

Mevrouw **Kapitein** (D66) dankt GS voor de mooie Voedselvisie en de sprekers voor hun inbreng. Deze Voedselvisie ambieert in tien jaar een duurzaam voedselsysteem te realiseren. Over hoe men dan in 2030 voedsel produceert, heeft D66 een duidelijk wensbeeld:

- Ten eerste wil D66 een gevarieerd aanbod van vooral gezond voedsel voor een reële prijs met veel nieuwe plantaardige producten.
- Ten tweede wil zij een natuurinclusieve landbouw in kringlopen, zonder het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen op akkers met een gezond bodemleven, een rijke biodiversiteit en een diervriendelijke veehouderij in balans met de natuur.
- Ten derde, maar zeker niet ten laatste, wil D66 gezonde boerenbedrijven waar de boeren in balans met de natuur een prachtig beroep en een goede boterham hebben. Het perspectief voor groei komt vooral uit aanvullende, maatschappelijke en ecologische dienstverlening waardoor het verdienmodel breder en robuuster is. De boeren zijn steeds meer een diverse groep van maatschappelijke ondernemers geworden.
- Trots, begrip, samenwerking en waardering zijn de kernwoorden die voor alle partijen in de voedselketen gelden.

Hoe komt de provincie echter tot deze gewenste situatie? Het is een complexe transitie, ook omdat de boerenbedrijven en de keten zich om begrijpelijke redenen hebben ontwikkeld tot wat ze nu zijn. Voorts zijn er veel mechanismen die het in stand houden of de transitie bemoeilijken. D66 is het eens met GS dat een ketenbenadering essentieel is. Alleen samen zijn verbeteringen te realiseren. Zonder de boeren, retailers en consumenten kan er niets bereikt worden, maar dit geldt evengoed partijen als de banken en het onderwijs. Om consumenten bijvoorbeeld andere keuzes te laten maken, zijn er volgens D66 aanpassingen nodig in de huidige voedselomgeving. Denk daarbij niet alleen aan de supermarkten, maar ook aan het straatbeeld, stations, (bedrijfs)restaurants et cetera. De grote rol van export en import in de landbouw -- deze beslaat circa 70% -- maakt de transitie van de landbouw nog complexer dan alleen de voedselketen in Noord-Holland. D66 vindt het daarom heel terecht dat GS kiezen voor brede focuspunten als regeneratieve en kringlooplandbouw. Eigenlijk begint de voedselketen met een rijk leven in de bodem. Regeneratieve landbouw is een zeer terechte keuze. Het is de basis om de bodem gezonder te krijgen met alle positieve effecten van dien, in de gehele voedselketen en voor de biodiversiteit. Nederland loopt op het gebied van regeneratieve landbouw nog wat achter. Het biedt een enorme kans op verbetering.

Terecht wordt tegelijk met de Voedselvisie ook het Masterplan biodiversiteit behandeld. Zoals vaak in de commissie NLG besproken, hangen veel onderwerpen samen en bieden een integrale aanpak en regie vanuit de provincie kans op synergie en vergroting van de resultaten. De vernieuwende aanpak van de Voedselvisie in Noord-Holland is nodig om echte stappen te maken voor de complexe transitie. D66 staat volledig achter de ambitieuze doelstellingen, zoals 100% natuurinclusief grondgebonden landbouw in 2030 en 25% consumeren van duurzaam voedsel uit de korte keten.

D66 heeft eerder een motie ingediend voor brede participatie op deze Voedselvisie. Het is heel goed dat het college met veel partijen uit de samenleving heeft gesproken en de 80%-versie heeft besproken met de politiek om alle zienswijzen erin mee te nemen. Dit getuigt van een open houding en heeft geleid tot veel aanpassingen. Op grote lijnen is daarmee de participatie goed ingevuld. D66 wil echter in lijn met haar wensbeeld nog verder uitpakken op het terrein van inwonersparticipatie. Samen met GroenLinks heeft zij derhalve een motie in voorbereiding over gebiedscoöperaties, juist om lokaal met de inwoners nieuwe oplossingen te realiseren. "Nieuw" in de zin van "goed voor de consument, goed voor de boeren en goed voor de natuur" en nog verder in lijn met de Voedselvisie. D66 vraagt GS om te onderzoeken of en hoe hiervoor een of twee pilots kunnen worden ingericht.

D66 heeft nog enkele vragen aan GS:

- De in het coalitieakkoord genoemde Transitie Academie komt in de Voedselvisie vooralsnog niet terug. Komt deze in de volgende fase?
- In de Voedselvisie wordt het belang van groen onderwijs onderschreven. Zijn vijf projecten, zoals genoemd op pagina 20, wel voldoende om de aansluiting van het groen onderwijs op de verduurzaamde agrarische sector te realiseren? Of gebeurt er nog meer?

D66 kijkt uit naar de uitvoering van de Voedselvisie in samenhang met de andere opgaven die er zijn in Noord-Holland, met nog verder aangescherpte doelen en beleidsindicatoren. Het eerste resultaat is er al, namelijk het nieuwe platform Boer & Business in Balans. Dit is een hele mooie start en een aanrader voor iedereen om te bekijken en kennis op te doen.

De heer **Klein** (CU) bedankt GS voor de langverwachte Voedselvisie waarin de provincie probeert de toekomst van de agrarische sector en de natuur te schetsen. De ChristenUnie dankt GS voor de brede en integrale visie waarin heel veel partijen betrokken zijn geweest. Voorts dankt zij alle betrokkenen en de sprekers voor hun bijdrage. De ChristenUnie kan zich goed vinden in de richting. Het streven is een duurzaam voedselsysteem dat goed is voor de natuur, het klimaat en de ondernemer, en dat meer aandacht heeft voor bijvoorbeeld korte ketens. De CU is ook heel blij met de aandacht voor het verdienmodel van de boer en in het bijzonder de true pricing. Een eerlijke prijs voor een eerlijk product was een van de kernpunten in het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Het kan een belangrijk deel van de oplossing zijn.

De CU worstelt echter wel met de vraag wat de provincie nu concreet gaat doen met de Voedselvisie. De tekst staat namelijk vol met formuleringen als "we streven naar" en "we willen bijdragen aan". Het zijn veel mooie intenties zonder dat deze concreet worden. Het ontbreken van concrete acties en doelen maakt het stuk nogal "hoog over". Feitelijk staat er niets in het document waarmee men het oneens kan zijn, maar de vraag is wel of het stuk daadwerkelijk verschil gaat maken. De heer Klein zou willen dat er meer concrete doelen in staan over hoe de provincie die landbouw en natuur wil laten samengaan, zoals "bodem en biodiversiteit gaan niet langer achteruit", "ecosysteemdiensten zijn rendabel", "uitstoot is gehalveerd". De heer Klein snapt dat het een visie betreft en dat de uitvoering nog volgt. Hoe gaat de gedeputeerde echter keuzes maken en op

welke activiteiten gaat de provincie inzetten?

De **voorzitter** dankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en schorst de vergadering voor enkele minuten.

Schorsing van 15.58 uur tot 16.07 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft het woord aan de gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording in eerste termijn.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):

Gedeputeerde Zaal is verheugd te horen dat bij een zeer groot aantal Statenleden de urgentie en noodzakelijkheid van de transitie van het voedselsysteem worden erkend. Ook de insprekers van vandaag, onder wie de jongeren, erkennen de noodzaak. GS waarderen dit enorm. Ook in het voortraject is natuurlijk veel input geleverd op de Voedselvisie. Gedeputeerde Zaal dankt de Statenleden voor hun input op de 80%-versie. GS hebben veel van de input kunnen verwerken.

De Statenleden hebben heel diverse opmerkingen gemaakt en heel veel vragen gesteld. Gedeputeerde heeft getracht deze te bundelen. Zij vangt aan met de doelen. Een van de gestelde doelen is om in 2030 volledig over te gaan naar natuurinclusieve grondgebonden landbouw. Dit komt neer op een verscherping van de definitie. Het Louis Bolk Instituut heeft samen met de WUR verschillende niveaus aangemerkt. GS streven ten minste naar niveau II van natuurinclusieve landbouw. Dat betekent optimalisering van het aantal kringlopen op het bedrijf en bijvoorbeeld meer ruimte voor het natuurlijk gedrag van dieren. De VVD vroeg of dat wel realistisch is en hoe het college dit gaat doen.

Gedeputeerde antwoordt dat de provincie natuurlijk niet op de stoel van de ondernemer gaat zitten. De komende vier jaren van de transitie willen GS vooral met de sector en de gehele keten gaan kijken naar de nieuwe verdienmodellen voor de agrariërs om in 2030 daadwerkelijk over te gaan op natuurinclusieve landbouw.

Voorts is door de VVD een vraag gesteld over de korte ketens. Hoeveel procent wordt er nu al uit de korte ketens geconsumeerd?

Gedeputeerde geeft aan dat dat het huidige percentage 19% bedraagt. De provincie heeft ten doel om naar 25% te gaan. Dit is naar het idee van de provincie een realistische doelstelling.

De heer **De Wit** (VVD) heeft een vraag over de transitie naar natuurinclusieve landbouw in 2030. Hij leest de Omgevingsvisie als zijnde een ambitie. Hoe verhoudt zich dat tot het woord "standaard" dat ook in de Voedselvisie terugkomt?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat de ambitie is om in 2030 100% natuurinclusieve landbouw als standaard te hebben. Er zit dus geen enkele ruis tussen de Omgevingsvisie en de Voedselvisie.

De doelen in de Voedselvisie worden door nagenoeg alle Statenleden erkend. Wat is dan de rol van de provincie?

GS hebben ervoor gekozen om naar de hele keten te kijken, maar de impact van de provincie per schakel van de keten is natuurlijk verschillend. Zij zal derhalve heel veel verschillende rollen aannemen. De provincie agendaert thema's binnen het Rijk en in Europa, zoals de vergroening van het GLB, de

regelgeving voor gewasbescherming en de true pricing. Laatstgenoemde ambitie kan niet in Noord-Holland alleen geregeld worden. De provincie zal daarin gezamenlijk met het Rijk optreden en benadrukken dat het een heel belangrijk thema is.

Concreet helpen GS de Noord-Hollandse ondernemers met het verduurzamen van hun productieproces en zullen zij partijen bij elkaar brengen, bijvoorbeeld in het netwerk Voedsel Verbindt, en ook kennisinstellingen betrekken.

De heer Smaling (SP) vroeg wat de wortels en de stokken van de provincie zijn. De gereedschapskist van de provincie is vooral gevuld met wortels en wat minder met stokken. Noord-Holland heeft natuurlijk het pachtbeleid en het ruimtelijk beleid die zij kan inzetten.

Er werd reeds genoemd dat de Voedselvisie moet worden vertaald in de Omgevingsverordening 2.0. Gedeputeerde is het daar volledig mee eens. Zij gelooft over het algemeen wat meer in wortels dan in stokken. Teneinde zo'n grote transitie van de landbouwsector en de gehele voedselketen voor elkaar te krijgen, moet men de partijen op basis van vrijwilligheid kunnen stimuleren om daarin mee te gaan. Gedeputeerde meent dat de provincie met deze Voedselvisie over voldoende middelen en mogelijkheden beschikt.

Sommige partijen merkten op dat er ook iets gedaan moet worden aan de gewasbescherming in de sierteeltsector. De Voedselvisie gaat echter alleen over voedsel. Het is natuurlijk niet het enige wat de provincie doet op het gebied van landbouwbeleid. De rest zal terugkomen in de economische agenda. De bollen- en sierteelt komt uiteraard ook terug bij de Greenports.

Gedeputeerde komt op de vragen over het proces en op de relatie tot andere documenten. In de Voedselvisie worden de gezamenlijke ambities vastgesteld. Vervolgens wordt bekeken waar de provincie concreet op gaat inzetten en hoe die ambities kunnen worden uitgewerkt in het concrete uitvoeringsprogramma. De Statenleden kunnen zullen dit later dit jaar ontvangen. GS gaan hierover in gesprek met de stakeholders. Met de LTO's (land- en tuinbouworganisaties) en TBO's (terreinbeherende organisaties) zijn regelmatig overleggen. Daarin zal de Voedselvisie verder worden vertaald in concrete maatregelen.

Voorts zijn er allerlei andere gerelateerde visies, zoals het Masterplan biodiversiteit en het Actieprogramma Klimaat, waarin de landbouw ook een belangrijke paragraaf beslaat. In de uitvoering, vooral in het gebiedsgerichte proces, zullen GS de onderwerpen integraal benaderen, zodat de maatregelen die de provincie in de Voedselvisie neemt ook een positieve werking hebben op de biodiversiteit, op het klimaat en op de bodem en de kwaliteit van het water.

De VVD vroeg met wie GS allemaal gaan spreken. Gedeputeerde heeft sowieso eens per kwartaal overleg met de landbouwsector en met de TBO's. Er zijn nog plannen om een tafel te organiseren met bijvoorbeeld de supermarkten. Voorts worden de grote spelers op het gebied van snijden en verpakken van groenten benaderd. Ook hebben er al gesprekken plaatsgevonden met dierenwelzijnsorganisaties, omdat dierenwelzijn een heel belangrijk thema in de Voedselvisie is.

Terecht is veel aandacht gevraagd voor de eiwittransitie. Het produceren en consumeren van plantaardige eiwitten levert winst op voor het milieu, de bodem en het water. Ook ruimtelijk gezien neemt plantaardige productie vaak minder ruimte in beslag dan de productie van dierlijke eiwitten. Om die reden nemen GS het mee in de Voedselvisie. Zij kiezen echter wel voor een ketenbenadering.

Een onderwerp dat hieraan gelieerd is, is de intensieve veehouderij en het verminderen van het aantal dieren. Gedeputeerde Zaal onderschrijft dat het houden van minder dieren beter is voor klimaat, milieu en bodem. Door het stimuleren van regeneratieve landbouw en het aanjagen van het produceren van plantaardige producten zal het aantal dieren in Noord-Holland verminderen. Het opnemen van een concreet aantal dieren lijkt gedeputeerde niet wenselijk. Het aantal intensieve veehouderijen in Noord-Holland is zeer gering, zeker in vergelijking met andere provincies. 95% van de Noord-Hollandse dieren staat buiten. Alle maatregelen die de provincie neemt, zullen natuurlijk effect hebben, ook op het gebied van dierenwelzijn.

Dierenwelzijn is voor de provincie Noord-Holland een heel belangrijk thema. De wens is dat een duurzaam voedselsysteem hier positief aan bijdraagt. Als het aankomt op de omstandigheden waaronder dieren worden gehouden, heeft de provincie echter weinig knoppen om aan te draaien. Deze bevoegdheid is vooral voorbehouden aan het Rijk. De provincie kan het aldaar wel agenderen. Maar ook hiervoor geldt dat de maatregelen die GS nemen automatisch positief zullen bijdragen aan het dierenwelzijn, omdat bijvoorbeeld natuurintensieve landbouw veel meer gericht is op de bevordering van het natuurlijk gedrag van dieren.

D66 vroeg naar de Transitie Academie die in het coalitieakkoord wordt genoemd. De aansluiting van het groene onderwijs op de transitie van het voedselsysteem is een zeer belangrijk onderdeel van de Voedselvisie. De Transitie Academie zal een hele belangrijke rol spelen in de uitvoering. Die zal derhalve terugkomen in de uitvoeringsagenda.

Gedeputeerde meent dat het Aanvalsplan Grutto meer past bij het Masterplan biodiversiteit. De provincie heeft haar eigen Actieplan weidevogels dat daar grotendeels op aansluit. Zij kijkt natuurlijk wel naar de suggesties die daarin staan, bijvoorbeeld op het gebied van verdienmodellen. Gedeputeerde Zaal kan zich voorstellen dat de provincie zich wat dat betreft laat inspireren en dat het ook nader wordt bekeken.

GroenLinks heeft een voorstel gedaan voor een Groen Grondfonds. Zeer recentelijk is hiernaar een verkenning uitgevoerd. GS gaan nu kijken of het in Noord-Holland kan worden geïmplementeerd. Dit wordt vervolgd.

Het laatste punt betreft het voorstel van GroenLinks en D66 voor de gebiedscoöperaties. Gedeputeerde Zaal vindt het een interessante gedachte, aangezien de gebiedscoöperatie een mooi instrument zou kunnen zijn om het platteland en de consument, de inwoner van Noord-Holland, wat meer met elkaar te verbinden. Gedeputeerde Zaal wacht het voorstel van GL en D66 met interesse af, maar denkt zeker dat het past binnen de Voedselvisie.

Statenlid **Kostic** (PvdD) refereert aan de opmerking van gedeputeerde Zaal dat de Voedselvisie echt over voedsel gaat. Statenlid Kostic wijst op het belang van een integrale aanpak. Landbouw en voedsel kunnen eigenlijk niet los van elkaar worden gekoppeld. Waarom wordt de visserij volledig uitgesloten, terwijl Nederland een van de grootste visproducenten van Europa is? Het gaat in dezen om het dierenwelzijn en de impact op het milieu. Is de gedeputeerde bereid dat te herzien?

Het is helder dat gedeputeerde Zaal aangeeft dat de provincie naar minder dieren wil, maar dat zij daar geen getal op wil plakken. Het voorstel van de PvdD is echter vooral om in de Voedselvisie

aan te geven dat de provincie de intensieve veehouderij wil afbouwen. Deze mag momenteel dan wel gering zijn, maar nog steeds worden kippen, geiten en varkens grotendeels binnengehouden. Het is een manier om de dieren te helpen. Is gedeputeerde bereid om het doel, het geleidelijk uitfaseren van de intensieve veehouderij, in ieder geval op te nemen in de Voedselvisie en het eventueel mee te nemen richting de Omgevingsverordening?

Gedeputeerde **Zaal** meent dat dit impliciet al in de Voedselvisie staat. Het inzetten op regeneratieve landbouw en de eiwittransitie leidt automatisch tot minder dieren. Gedeputeerde meent derhalve dat het niet veel concreter hoeft te worden gemaakt. Zij is echter bereid om er nog eens naar te kijken.

Gedeputeerde geeft aan dat de visserij niet is uitgesloten van de Voedselvisie, aangezien die uiteraard ook tot het voedselsysteem behoort. De verduurzaming van de visserij komt tevens terug in de IJsselmeervisserij en in de actualisatie van de economische agenda. Indien de PvdD nog suggesties heeft voor aanscherping hoort het college dat graag in PS.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort de gedeputeerde zeggen dat nu eerst de Voedselvisie voorligt en dat vervolgens de gesprekken met allerlei partijen zullen plaatsvinden over de uitvoeringsagenda. Moet dat niet gewoon in één keer gebeuren?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat het college heel hard aan de slag gaat met de uitvoeringsagenda. Het gesprek met de verschillende stakeholders is wat de gedeputeerde betreft een continu proces. Elke drie maanden zit zij om tafel met bijvoorbeeld de LTO en TBO's. De Voedselvisie alsmede straks de uitvoering staan alsdan op de agenda. Gedeputeerde probeert gedurende de hele uitvoering van de Voedselvisie de binding met de stakeholders te behouden. De transitie moet in gezamenlijkheid plaatsvinden.

De heer **De Wit** (VVD) sluit zich aan bij de warme woorden van de gedeputeerde over het vervolgproces en de betrokkenheid van de stakeholders. Hoe wordt tot nu toe vanuit de sector gereageerd op de Voedselvisie en op de rol van de provincie daarin? Wat vindt men van bijvoorbeeld het streven naar natuurinclusief grondgebonden landbouw in 2030 en de nieuwe verdienmodellen.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat daar redelijk positief op gereageerd is vanuit de sector. Het wordt als realistisch beschouwd. Juist die ketenbenadering en het feit dat de provincie helpt om de positie van de agrariërs in de gehele keten te verbeteren, worden op prijs gesteld. Ook wordt het bijzonder gewaardeerd dat andere schakels van de keten werden betrokken. Op advies van de heer De Wit ten aanzien van de 80%-visie heeft gedeputeerde contact opgenomen met de kredietverschaffers, hetgeen positief gewaardeerd wordt. De Voedselvisie en straks ook de uitvoering worden hier beter van.

De heer **Smaling** (SP) bedankt gedeputeerde voor de beantwoording. In zijn betoog wees hij op het thema gezondheid als hoekpunt van de gehele notitie. Het ruimtelijke aspect kan misschien ook onder ecologie of deels onder sociaal, maar de gezondheid ziet hij nog niet terug. De vraag is echter hoe groot de broek is die de provincie wil aantrekken. Als je gezondheid, voedselveiligheid en voedingswaarden erin meeneemt, ga je min of meer ook bepalen dat er in Amsterdam minder fastfoodtenten zouden moeten zijn. Dan zul je je ook moeten bekommeren om kinderen in bepaalde wijken van steden die met honger naar bed gaan of die niet goed ontbijten, alsmede om de kosten die daarmee gepaard gaan. Laat gedeputeerde het thema gezondheid buiten

beschouwing omdat het daardoor te complex wordt? Of zou het er eigenlijk toch in moeten, zoals huisarts Bouwmans suggereerde?

Gedeputeerde **Zaal** meent dat de heer Smaling de door hem gestelde vraag ook gelijk zelf beantwoord heeft. Zij deelt zijn mening dat gezondheid een heel belangrijk element is en dat alle maatregelen die de provincie neemt niet alleen een positief effect moeten hebben op het klimaat en biodiversiteit, maar ook op de gezondheid. Een aantal Statenleden heeft verzocht om een focus op datgene waarop de provincie invloed kan uitoefenen. Gezondheid ligt dan niet het meest voor de hand. De provincie richt zich hoofdzakelijk op het economische, ecologische en ruimtelijke beleid. Daarnaast neemt zij echter deel aan netwerken waarin de gezondheidspartijen ook vertegenwoordigd zijn, zoals Voedsel Verbindt. Daarnaast zijn er ook weleens gesprekken met bijvoorbeeld de GGD. Gezondheid heeft dus wel degelijk de aandacht. Gedeputeerde vindt het echter lastig om vanuit de provinciale overheid heel concrete ambities en doelen te formuleren op het gebied van gezondheid.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording in eerste termijn en geeft de Statenleden de gelegenheid voor een korte tweede termijn.

Tweede termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) dankt de gedeputeerde voor het feit dat zij bereid is om te kijken naar een aantal gedetailleerdere voorstellen die de Partij voor de Dieren zal inbrengen. Statenlid Kostic heeft nog twee verduidelijkende vragen:

- Gedeputeerde blijft spreken over regeneratieve landbouw, maar in de Voedselvisie wordt enkel gesproken over grondgebonden landbouw en niet over de intensieve veehouderij. Er wordt dus niets gezegd over dat enorme dierenleed. Is gedeputeerde het met de PvdD eens dat het afbouwen van intensieve veehouderij wenselijk en urgent is?
- Is gedeputeerde ook bereid om te kijken naar de mogelijkheid om een serieus transitieteam op poten te zetten, zodat de provincie een en ander beter integraal kan bekijken en ondernemers in de keten kan helpen met de voorgestelde "wortels"?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) luistert met enige verbazing naar de woorden van gedeputeerde Zaal, die zich afvraagt of het thema gezondheid wel bij de provincie hoort. Mevrouw Jellema meent van wel. Het coalitieakkoord staat er bol van. Zij hoopt derhalve dat de gedeputeerde toch tot een ander inzicht komt. Anders overweegt de PvdA een motie op dit punt.

De heer **De Wit** (VVD) ziet volstrekt geen noodzaak om voor de provincie een concreet aantal dieren in de Voedselvisie op te nemen. Dat zou zijns inziens een volstrekt irrelevante KPI zijn om die landbouw een stap verder te helpen. Kan gedeputeerde daarop reageren?

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal**:

In antwoord op de heer De Wit merkt gedeputeerde Zaal op dat zij inderdaad niet de noodzaak voelt om een KPI wat betreft het aantal dieren op te nemen in de Voedselvisie. Dat zou provinciaal ook vrijwel onmogelijk zijn. De maatregelen die de provincie neemt, zijn vooral stimulerend van aard ("wortels") en op basis van vrijwilligheid. Uiteindelijk leiden deze er wel toe dat als in 2030 de ambitie waargemaakt wordt, het aantal dieren ook zal verminderen omdat er meer plantaardig geconsumeerd wordt of omdat er meer

gekozen is voor regeneratieve landbouw. In de ideaalwereld die met de Voedselvisie wordt geschetst, zal het impliciet leiden tot een afname van de intensieve veehouderij.

Statenlid Kostic zegt terecht dat gedeputeerde Zaal het vooral heeft over grondgebonden landbouw en niet over de intensieve veehouderij (varkenshouderijen en pluimveehouderijen). Dat aandeel in Noord-Holland is nu immers zeer gering. Het zal echter zeker aandacht hebben in de Voedselvisie.

Gedeputeerde heeft nog geen volledige voorstelling bij de suggestie van Statenlid Kostic voor een transitieteam. Zoals zij het presenteerde, leek het onderdeel van het gebiedsgerichte proces. Gedeputeerde is bereid om daarnaar te kijken. Wat de Transitie Academie betreft, moet goed gekeken worden naar wat zowel de PvdD als de GS voor ogen hebben en hoe dat op elkaar past. De idee om mensen te helpen en te verbinden in een bepaald gebied spreekt gedeputeerde echter ontzettend aan en is in lijn met wat GS in gedachten hebben voor de gebiedsgerichte processen. Als de PvdD het wat meer heeft uitgewerkt, kan hierover verder worden gesproken.

In antwoord op de vraag van mevrouw Jellema (PvdA) merkt gedeputeerde op dat zij uiteraard het coalitieplan kent. Zij verwacht echter dat mevrouw Jellema het met haar eens zal zijn dat de provincie meer knoppen heeft om aan te draaien als het aankomt op milieunormen dan wanneer het de gezondheid betreft. De provincie zal echter stimuleren dat het gesprek hierover in de verschillende gemeenten plaatsvindt, opdat die wél aan de juiste knop kunnen draaien.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vindt het niet helemaal meer van deze tijd om op die manier naar gezondheid te kijken en te zeggen dat men niet over de juiste knoppen beschikt. Als er iemand iets kan betekenen, dan zijn het de provinciale overheid en de lokale overheden. Mevrouw Jellema gaat nog eens goed nadenken of er toch nog iets aan gesleuteld kan worden. Ten aanzien van deze Visie kunnen de Statenleden namelijk wél een beetje aan de knoppen draaien.

Statenlid **Kostic** (PvdD) merkt op dat de Partij voor de Dieren graag meedoet met de Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft een interruptie naar aanleiding van de woorden van de gedeputeerde over de ambitie om in 2030 natuurinclusieve landbouw te realiseren. Blijft dit vrijwillig? Blijft het wel echt een ambitie? Mevrouw Koning-Hoeve neemt aan dat het niet als wet of plicht kan worden opgelegd. Hierover ontvangt zij graag nog enige helderheid.

Gedeputeerde **Zaal** heeft op dit moment geen stok in de koffer om iedereen te verplichten om natuurinclusief te boeren. GS richten zich derhalve in eerste instantie op het stimuleren ervan. Gedeputeerde Zaal is ervan overtuigd dat zij de sector daar uiteindelijk in meekrijgt. Het college zal vervolgens evalueren of er nadere maatregelen nodig zijn. Vooral nog is het echter op basis van vrijwilligheid.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor haar beantwoording in tweede termijn en rondt het agendapunt af. De Voedselvisie zal als besprekingsstuk naar PS worden doorgeleid.

